

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/trj.2020.19.2969>

УДК 007:304:001

ЗАСОБИ ПОБУДОВИ ДІАЛОГУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ЖУРНАЛІСТА

Ірина Табінська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: maliukiruna23@gmail.com
ORCID 0000-0001-8052-5162*

У статті розглянуто індивідуальний стиль журналіста (ідіостиль), який формується за допомогою засобів творення діалогу. На основі останніх наукових досліджень простежено за тлумаченням термінів «ідіолект», «ідіостиль», «індивідуальний стиль». З'ясовано, що вставні мовленнєві конструкції, риторичні фігури, тропи, прецедентний текст творять не тільки індивідуальний стиль автора, але й забезпечують діалог «автор-читач» у ЗМІ. Запропоновано типологію авторів, яка стосується позиції автора стосовно свого читача, «автор-альтруїст», «автор-егоїст».

Ключові слова: індивідуальний стиль, автор, діалог, засоби діалогізації.

Постановка проблеми. Як зацікавити і запам'ятатися читачеві – такі питання ставлять собі не тільки автори-початківці. Фахові автори провідних видань в Україні намагаються усілякими способами втримати читача, оскільки в час мобільності для великих текстів аналітичного чи публіцистичного жанру замало авторитету та досвіду автора. Мова йде про впізнаваний, оригінальний стиль, який буде не тільки вирізняти автора, але й зацікавлювати читача. Поняття авторського стилю не перестає бути об'єктом наукових зацікавлень у літературознавстві та журналістикознавстві. Дослідники досі вбачають цю тему актуальною і вартою їхньої уваги, адже вивчають індивідуальний стиль не лише окремих журналістів чи письменників, але й стиль цілих видань, редакцій, літературних шкіл. Актуальність нашого дослідження полягає у спробі наукового обґрунтування ролі засобів діалогізації у творенні індивідуального стилю автора.

Мета нашої статті: простежити за засобами діалогізації, які є елементом індивідуального стилю журналістів. Для досягнення мети ми поставили такі завдання:

1. Опрацювати літературознавчі та журналістикознавчі дослідження, що стосуються індивідуального стилю автора.
2. Виокремити засоби творення діалогів, які використовують журналісти для оригінальності власних текстів.
3. На основі зібраного емпіричного матеріалу описати приклади індивідуального стилю автора, де використано засоби діалогізації.

Аналіз літератури. Поняття «індивідуальний стиль» є спільним для літератури та журналістики, тому чимало науковців описували мовні своєрідності авторів. Серед них: Н. Прокопенко, Л. Брославська, І. Шевченко, В. Волошук, О. Линтвар, засоби творення діалогів вивчали: К. Ковтун, Н. Карпчук, В. Шабуніна. Засоби мови, що привертають у тексті увагу читача, досліджували: Х. Дацишин (метафора), С. Коновець, О. Скиба (трансформовані фразеологізми), Г. Сагач, Л. Мацько (риторичні фігури).

На думку В. Волошук, кожний дослідник тексту змушений розглянути проблему авторського чи індивідуально стилю, який вона називає «індивідуальним почерком». «Індивідуальний почерк» автора, його манера виявляється вже в самому факті вибірко-вості, перевазі певних лексичних, морфологічних, синтаксичних, фонетичних засобів, які стають базою формування більш складних і яскравих образів».¹

Опрацьовуючи теоретичні джерела, зокрема останні публікації у фахових виданнях, виявили проблему, що досі немає чіткого розмежування між поняттями «індивідуальний стиль», «ідіостиль» та «ідіолект». Наприклад, О. Линтвар говорить, що поняття стилю не є зовсім конкретним, оскільки «цим терміном позначають різні об'єкти вивчення: адекватність висловлювання думки вербальними засобами, індивідуальну характеристику манери письменника, техніку письмового викладення».² Також дослідниця розмежує поняття «ідіостиль» та «ідіолект», зазначаючи, що перший термін є цілою системою, але не тільки засобів. «Ідіолект – це сукупність текстів, створених в певній хронологічній послідовності у відповідності до єдиної системи метатропів. Ідіостиль – поняття значно ширше, ніж ідіолект, який є лише його основним компонентом».³ Підтримує цю думку О. Черник, пояснюючи ідіостиль як систему мовних засобів, стилістичних прийомів, «а також певних лексичних одиниць чи їх комбінацій, які здатні не тільки вирізнити мову автора з-поміж інших письменників, але й відтворити його світосприйняття».⁴

У найновіших дослідженнях Н. Прокопенко подає тлумачення терміна «ідіостиль журналіста», а не лише «індивідуальний стиль». «Ідіостиль журналіста визначаємо як притаманну творам одного автора систему якісних і кількісних показників, що полягає у доборі змістових і формальних лінгвістичних одиниць, їх взаємодії, в унікальному (неповторному, креативному, індивідуальному) втіленні в них власного авторського способу мовного вираження, створенні власної манери письма і відображенні свого світосприйняття».⁵ Ми погоджуємося з таким тлумаченням Н. Прокопенко, її дефініція допомагає нам при опрацюванні емпіричного матеріалу.

¹ Волошук, В. (2007), «Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології», Миколаїв. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukraci/philology/2008/92-79-1.pdf>

² Линтвар, О. (2014), «Індивідуальний авторський стиль (ідіостиль), ідіолект автора художнього твору», *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, Вип. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_44_50.

³ Там само.

⁴ Черник, О. (2016), «Ідіостиль письменника як лінгвістичний феномен та методи його вивчення», *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, Вип. 1(83). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21732/1/23.pdf>

⁵ Прокопенко, Н., Євтушенко, О., Ковальова, Т. (2019), «Ідіостиль в медіадискурсі: до проблеми дефініції», Суми. URL: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-16>

Виклад основного матеріалу. Автор спрямовує вектори розмови, намагається зав'язати діалог з читачем, але не завжди йому це вдається. Ригідність (нездатність до діалогу, сприйняття, розуміння іншої позиції, монологічність мислення⁶) автора або читача може бути перешкодою для ефективних діалогів у медіа. Але вставні мовленнєві конструкції, прецедентний текст та риторичні фігури, які автор використовує у своєму тексті, можуть ефективно діяти на читача, забезпечуючи якісний діалог «автор-читач». Вживаючи подібні мовні засоби, автор творить свій стиль, вирізняючи себе з-поміж інших. Індивідуальний стиль – це не тільки система синтаксичних чи лексичних засобів, а ціла площина образів, у якій між собою взаємодіють контексти, досвід, світосприйняття і світобачення як автора, так і читача.

Словник-довідник для журналістів подає, що «індивідуальний стиль (ідіостиль) журналіста (публіциста) є показником його творчої майстерності»⁷. Такої ж думки В. Волошук, яка зазначає, що поняття «індивідуальний стиль» насамперед застосовують до стилю майстра слова. «Саме талановитий письменник виробляє «свою окрему мову», має свої характерні вислови, звороти, свою будову фраз, свої улюблені слова»⁸.

Оскільки матеріалом нашого дослідження є одне видання – газета «День», ми свідомі того, що видання не репрезентує стан української журналістики, але газета «День» має не тільки різних авторів, паралельно вона збирає навколо своїх текстів різного читача. З попередніх наших досліджень можемо припускати, що читача привчили до діалогу, де автор створює відповідне тло для взаємодії, використовуючи не тільки вдалу аргументацію, але й засоби діалогізації. У пору, коли аудиторія заради економії часу читає тільки заголовки новин, публіцисти та аналітики змушені певним чином утримувати реципієнтів. Саме творцям високих жанрів журналістики і випало вести діалоги з читачем. А як зазначає Ів Аньєс, «турбота про читача також означає вміння подати себе»⁹.

Постійний автор «Дня» Ігор Сюдюков різними способами заохочує свого адресата до читання та усілякими методами веде з ним діалоги. Найперше звернемо увагу, що автор за допомогою прецедентного тексту запрошує читача до матеріалу. І такий прийом Ігор Сюдюков використовує неодноразово, цитуючи або Кобзаря, або Каменяря на початку свого тексту.

Життя навчає нас тому, що пам'ятати треба все («не минайте ані тітли, ніже тії коми», «читайте од слова до слова», «все розберіть» — звертається до нас Шевченко)... (День. – 2016. – 12 січ.)

«Прокляті» питання переслідують Україну упродовж поколінь, століть, різних епох. Винесені в епіграф рядки нашого геніального поета, що ними Франко завершив свою поему «Похорон» (додамо, ще й досі не осмислену!), поза сумнівом, належать до цих «проклятих», але водночас і вічних питань (День. – 2019. – 5 вер.).

⁶ Михайлин, І. (Ред) (2013), *Журналістика : словник-довідник*, Академвидав, Київ, 240 с.

⁷ Михайлин, І. (Ред) (2013), *Журналістика : словник-довідник*, Академвидав, Київ, 258 с.

⁸ Волошук, В. (2007), «Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології», Миколаїв. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/92-79-1.pdf>

⁹ Аньєс, І. (2013), *Підручник із журналістики*, Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія», Київ, 48 с.

Майже у кожному тексті Ігоря Сюдюкова трапляються риторичні фігури. Автор часто вводить у текст ряд риторичних запитань. Така градація підсилює емоційність матеріалу, а також породжує у читача цікавість, якою ж буде відповідь і чи буде вона взагалі. *Чому це потрібно не лише історикам, дипломатам, журналістам, а й кожній людині, «в Україні суцїй»? І чому це необхідно нам, українцям?* (День. – 2016. – 12 січ.)

Також автор часто вводить колективне «ми», «нас» або вживає дієслова у І особі множини, у такий спосіб дає зрозуміти, що він з читачами на одному рівні. *А ось чи пояснимо ми самим собі, чому така позиція першого поета України (її з абсолютною підставою можна назвати громадянською) не повертає належної уваги суспільства?* (День. – 2019. – 18 бер.); *Як перестати бути баранами?* (День. – 2019. – 8 квіт.); *До чого призводить хаос у голові?* (День. – 2019. – 8 квіт.); *Чи це є лише окремі аномалії — чи тут такі спостерігаємо відновлюваний зі століття у століття отой проклятий «синдром Юди»?* (День. – 2019. – 5 вер.).

Тексти Ігоря Сюдюкова вирізняються також звертаннями до читача, такий прийом є автоматичним способом привернення уваги, активізації. Зазвичай автор намагається щось пояснити або зацентувати увагу на певному явищі після звертання. Саме звертання є ефективним засобом для творення діалогів «автор-читач», який згодом має зворотну відповідь з вектором «читач-автор». *Отже, як Ви думаєте, читачу, кому належать ці, по своїй суті, абсолютно нацистські вислови?* (День. – 2015. – 15 груд.); *Читачеві, цілком імовірно, може видатись, що формулювання «синдром Юди», вживане щодо української історії загалом, є непатріотичним (але ж у нас тут ідеться зовсім не про героїв, які, ясна річ, були в усі епохи) й щонайменше перебільшеним* (День. – 2019. – 5 вер.).

Прецедентний текст є постійним засобом діалогізації у матеріалах Ігоря Сюдюкова. Такі засоби також формують індивідуальний стиль, адже екскурс до інших творів автор робить не лише для того, щоб показати, наскільки він обізнаний, але з метою розмови з читачем.

Автор буде вважати мету цього стислого допису досягнутою, якщо читачі погодяться: на цю болісну тему не лише варто, а й вкрай необхідно говорити. І наостанок нагадаймо показовий фрагмент із видатного роману Маріо П'юзо «Хрещений батько». Передаючи справи, глава клану Віто Корлеоне дає синові таку настанову: «Той, хто перший підійде до тебе в день мого похорону з пропозицією миру, — то є зрадник!» (День. – 2019. – 5 вер.).

Є чимало прикладів, як турботливо ставиться Ігор Сюдюков до свого читача. По-перше, автор усвідомлює, що читач може не володіти глибокими знаннями персоналій, по-друге, автор економить час читача, тому подає матеріал тезово, а по-третє, журналіст переймається тим, щоб читачеві було цікаво. Він володіє унікальним стилем, який читачі можуть відразу розпізнати. Звертаємо увагу на оригінальність стилю автора та на його креативність у побудові журналістського матеріалу. На думку Н. Прокопенко, «саме ідіостиль окремого журналіста може стати причиною забезпечення стабільної читабельності видання, його популярності та багаторічного існування. Можна пере-

конливо стверджувати, що ідіостиль газети – це своєрідний симбіоз індивідуальної манери представників її авторського цеху, принаймні більшої його частини»¹⁰.

Автор «Дня» Сергій Грабовський пише тексти, які легко засвоюються читачеві, оскільки вони складаються з блоків, кожен з яких має заголовок. Такий підхід дає можливість аудиторії не загубитися у тексті, це також постійно активізує увагу адресатів. Не чужими для автора є прецедентні феномени та риторичні фігури. *Отож справді: куди наразі йде та куди може прийти Україна? (День. – 2019. – 27 вер.)*.

Звертаємо увагу на оригінальність стилю автора та на його креативність у побудові журналістського матеріалу. Читач має змогу вивчити випадки з історії. Коли були запроваджені абсурдні податки.

Рим: «...гроші не пахнуть». Коли римський імператор Веспасіан обклав податком відвідування до того загальнодоступних громадських вбиралень, його син запитав: «Тату! Хіба це личить владі великого Риму — поповнювати державну скарбницю за рахунок вбиралень?» Веспасіан відповів історичною фразою: «Запам'ятай, сину, гроші не пахнуть» (День. – 2016. – 29 січ.).

Сергій Грабовський застосовує правильний принцип побудови журналістського матеріалу і демонстрації власного стилю, чого вчить теоретик журналістики Ів Аньєс «інший аспект стилю – вміти здивувати читача, захопити його зненацька своїми словами, висловами, формулюванням, ритмом, яких він не очікує. Але не спантеличувати його, бо тоді він просто відкладе читання. Запропонувати йому оригінальний погляд на речі, для його ж задоволення»¹¹. Автор подає певні цитати, а потім фахово пояснює їх, проте на початку робить пояснення, що ж насправді буде відбуватися у тексті. На відміну від Ігоря Сюдюкова, Сергій Грабовський майже ніколи не звертається до читача, не пише про колективне «ми», натомість у нього є багато прикладів у тексті з «я-позицією».

Спершу — цитати. Вимушено доволі розлогі, бо людина, яка виголосила ці спічі, вже почала протестувати, начебто опоненти її слова «вирвали з контексту». Ні, не вирвали, навпаки — не помітили всіх незугарностей. І я, мабуть, усього не помічу, проте спробую зосередитися на головному (День. – 2019. – 26 вер.).

Риторичне запитання від автора наприкінці тексту залишає безконечний простір для відповідей читачів. Матеріал не має однозначного підсумку, а тільки залишається відкритий фінал, що стимулює адресатів виражати власні дефініції. *Цікаво тільки, наведені вище приклади — це свідчення її войовничої некомпетентності чи свідомого пересмикування фактів? (День. – 2019. – 26 вер.)*.

Ігор Лосєв – постійний автор газети «День» для активізації уваги та постійної турботи про свого читача використовує риторичні фігури. Особливо характерними для стилю автора є гострі запитання у тексті, які автор залишає без відповіді. Відчувається напружений тон публікації, неспокій автора, глибоке занурення його у тему.

¹⁰ Прокопенко, Н., Євтушенко, О., Ковальова, Т. (2019), «Ідіостиль в медіадискурсі: до проблеми дефініції», Суми. URL: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-16>

¹¹ Аньєс, І. (2013), *Підручник із журналістики*, Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», Київ, 218 с.

На каналі «24» відомий борець проти корупції Віталій Шабунін ганьбив Коломойського за його спроби продати Україну Росії. **Ну, за таке треба не ганьбити, а щось інше робити** (День. – 2019. – 29 лист.).

Автор намагається передати читачеві свої думки, навіть часом втрачаючи емоційний баланс. Можливо, подібна напруга у цілому тексті втомить адресата, але точно втримає увагу.

Дубінський — теж антикорупціонер, штатний на каналі «1+1» і деяких інших. **Великий любитель заглядати в чужу кишеню, але сам не поспішає піддавати аудиту свою власну...** Одна дотепна людина сказала, що в Україні є два найприбутковіші види діяльності: 1-й — це корупція, а 2-й — це боротьба з корупцією. **А як бідний, нещасний Дубінський, який називав себе «безсрібником», скаржився, що вимушений їсти просто в залі засідань Верховної Ради, оскільки йому не осилити фінансово обіди в парламентській їдальні ціною 300 гривень** (День. – 2019. – 29 лист.).

Висновки. Дослідження газети «День» дало можливість ознайомитися з різними авторами, усіх їх ми можемо назвати «авторами-альтруїстами». Проте можемо припускати, що є й інший протилежний тип авторів. Мотивуємо свій поділ, виходячи з позицій, які займають автори тексту відносно свого читача.

«Автор-альтруїст» — це журналіст, який пише текст для читача. Такий автор вводить читача у текст за допомогою засобів творення діалогу, веде його «нетрями» матеріалу, намагається час від часу активізувати його увагу, акцентує на важливих моментах, будує публікації різними способами, щоб читач міг легко засвоїти інформацію. «Автор-альтруїст» пише для читачів, тобто відповідає їхнім очікуванням.

«Автор-егоїст» натомість пише текст абсолютно не зважаючи на читача, на його час, уподобання. Він не уважний до читача, його тексти одноманітні, не розбавлені засобами творення діалогу, не прослідковується також стиль чи творчість автора. Кредо такого автора — творчість суперечить точності. Тексти «автора-егоїста» зазвичай великі за обсягом і нечитабельні. Саме ця тема матиме продовження у подальших наших дослідженнях, щоби підтвердити чи спростувати вищезазначену типологію авторів.

Багато журналістів є авторами «Дня». Попри те, що адресант спрямовує вектори розмови на адресата, все ж читач робить вибір, з ким йому продовжувати діалоги. Засоби побудови діалогу творять індивідуальний стиль журналіста, а це, відповідно, забезпечує читабельність текстів серед аудиторії. Можемо зробити висновок, що ідіостиль важливий не тільки для автора, але для всього видання, оскільки мова йде про формування стилю газети. Вставні мовленнєві конструкції, риторичні фігури, тропи, прецедентний текст творять не тільки індивідуальний стиль автора, але й забезпечують діалог «автор-читач» у ЗМІ.

Список літератури

1. Аньєс, І. (2013), *Підручник із журналістики*, Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», Київ, 544 с.
2. Волошук, В. (2007), «Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології», Миколаїв. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/92-79-1.pdf> (останній перегляд 26 листопада 2019).

3. Линтвар, О. (2014), «Індивідуальний авторський стиль (ідіостиль), ідіолект автора художнього твору», *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, Вип. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_44_50 (останній перегляд 26 листопада 2019).
4. Михайлин, І. (Ред) (2013), *Журналістика : словник-довідник*, Академвидав, Київ, 320 с.
5. Прокопенко, Н., Євтушенко, О., Ковальова, Т. (2019), «Ідіостиль в медіадискурсі: до проблеми дефініції», Суми. URL: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-16> (останній перегляд 26 листопада 2019).
6. Черник, О. (2016), «Ідіостиль письменника як лінгвістичний феномен та методи його вивчення», *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, Вип. 1(83). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21732/1/23.pdf> (останній перегляд 26 листопада 2019).

References

1. Agnes, Y. (2013), *Journalism Manual*, Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademii», Kyiv, 544 s.
2. Voloshuk, V. (2007), «Individual style of the author, idiolect, idiostyle: questions of terminology», Mykolaiv. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/92-79-1.pdf> (accessed 26 November 2019).
3. Lintvar, O. (2014), «Individual author style (ideostyle), ideology of the author of an artistic work», *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*, Vyp. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_44_50. (accessed 26 November 2019).
4. Mykhailyn, I. (Ed.) (2013), *Journalism: a dictionary*, Akademvydav, Kyiv, 320 s.
5. Prokopenko, N., Yevtushenko, O., Kovalova T. (2019), «Ideostyle in the media discourse: definition problem», Sumy. URL: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-192VII32-16> (accessed 26 November 2019).
6. Chernyk, O. (2016), «Idiostyle of a Writer as a Linguistic Phenomenon and Its Study Methods», *Visnyk Zhytomirskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*, Vyp. 1(83). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21732/1/23.pdf> (accessed 26 November 2019).

Стаття надійшла до редколегії 27.11.2019

Прийнята до друку 28.11.2019

DIALOGUE TOOLS AS AN ELEMENT OF JOURNALIST'S INDIVIDUAL STYLE

Iryna Tabinska

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: maliukiruna23@gmail.com
ORCID 0000-0001-8052-5162*

In the article we analyze the individual style of journalist (idiostyle), which is formed by tools of dialogue. Based on recent scientific research, we have followed the interpretation of the terms «idiolect», «idiostyle», «individual style». It has been found out that embedded speech constructs, rhetorical figures, tropes, precedent text create not only the individual style of the author, but also provide the «author-reader» dialogue in the media. When considering theoretical sources, in particular recent publications in professional

journals, we have found a problem that there is no distinction between the concepts of «individual style», «idiostyle» and «idiolect». We have proposed a typology of authors concerning the position of the author in relation to his reader, «author-altruist», «author-egoist». The «altruist» writes for readers, that is, meets their expectations. Such author uses dialogue tools in the text, activates the reader's attention, emphasizes important points, builds publications in various ways so that the reader can easily perceive the information.

The «author-egoist» is not attentive to the reader. His texts are monotonous, he does not use the tools of dialogue. The texts of the «author-egoist» are usually large and unreadable. It is this topic that will continue in our further research to confirm or refute the above typology of authors.

Many journalists are authors of «The Day» newspaper. Although the author directs the conversation vectors to the reader, the reader still makes the choice with whom to continue the dialogues. Dialogue tools create the individual style of the journalist, which, accordingly, ensures the readability of texts among readers. We can conclude that idiostyle is important not only for the author, but for the whole edition, because it is about forming the style of the newspaper.

Key words: individual style, author, dialogue, dialogue tools.